

Ovaj dokument je pripremio autorski tim Laboratorije za istraživanja roda (GenLab) Instituta za filozofiju i društvenu teoriju Univerziteta u Beogradu.

Predlog mera za osnaživanje akademskih radnica i unapređenje rodne ravnopravnosti unutar akademske zajednice

Uvod

Pitanja rodne ravnopravnosti unutar sistema nauke i visokog obrazovanja u Srbiji konačno su dospela na političku agendu i dovela do pomaka kako u (sporadičnom) usvajanju relevantnih normi unutar naučno-obrazovnih institucija, tako i do proliferacije naučnih istraživanja na ovu temu. Međutim, upravo nam ta istraživanja ukazuju na nedostatak usklađenog pravnog okvira, rodno osetljive statistike i sistematskih znanja, kao i na opstajanje izražene rodne neravnopravnosti, rodno određenih karijernih perspektiva i nejednakih uslova rada za žene i muškarce unutar akademije (Blagojević 2009, Ignjatović i dr. 2010, Ćeriman i dr. 2018, Delibašić i dr. 2018, Ćeriman i Fiket 2019).

Ključni problemi

Rodna neravnopravnost jasno je uočljiva na prvom mestu kroz nedovoljnu zastupljenost žena unutar tela koja donose odluke i kreiraju politike naučnih i visokoobrazovnih institucija: od sveukupnog broja članova i članica SANU preko 90% čine muškarci (Delibašić, Pudar Draško i Fiket 2018); od osnivanja Univerziteta 1905. godine do danas izglasane su samo dve žene rektorke na Univerzitetu u Beogradu, tri u Novom Sadu i nijedna u Kragujevcu, Nišu i Novom Pazaru (Ćeriman, Fiket i Rac 2018). Obrazovna postignuća žena, dakle, nisu dovela do korespondirajućeg povećanja njihovog učešća na odgovarajućim pozicijama moći u akademskoj hijerarhiji (Manić, Jok-

simović i Zarić 2018). Pored direktno vidljivih indikatora ovakvog stanja, istraživanja ukazuju i na one manje vidljive, poput mehanizama odabira i promovisanja osoba na rukovodeće pozicije. Rukovodioci se biraju na osnovu sličnosti u kvalitetima i karakteristikama sa svojim prethodnicima i na taj način sprečavaju žene da napreduju: na upražnjeno slobodno mesto rukovodioca veća je verovatnoća da će doći drugi muškarac, a ne žena (Baćević 2012, Delibašić, Pudar Draško i Fiket 2018).

Pored toga, nejasno definisanje seksizma i seksualnog uznemiravanja unutar referentnog pravnog okvira, ali i kultura prihvatljivosti komentara seksualnog i seksističkog tipa doveli su do opasne normalizacije ovih fenomena unutar univerzitetske kulture poslovanja (Džamonja-Ignjatović, Popović i Duhaček 2010).

Politička kultura koja se neguje unutar naučno-istraživačkih institucija i institucija visokog obrazovanja zasniva se na stereotipima o muškarcima kao ambicioznijim, kompetitivnijim i sklonijim konfliktu, dok se žene pasiviziraju "obavezom" da izgladuju odnose, da se bave administrativnim radom i organizacionim poslovima (Blagojević Hjuson 2012, Ćeriman, Fiket i Rac 2018). U vezi s tim, prevladavanje patrijalne matrice unutar domaćinstava akademskih radnica i radnika te dakle i duple opterećenosti žena, upućuje nas na značaj veze između profesionalne emancipacije i emancipacije u porodičnoj

sferi. Prakse koje se usvajaju unutar porodičnih zajednica reflektuju se i reprodukuju unutar profesionalnih u kojima žene preuzimaju poslove organizacije života kolektiva, poslove za koje ne postoji adekvatna ni materijalna, ni simbolička nagrada i priznanje (Fiket 2018).

Istovremeno, sistematska znanja o rodnoj neravnopravnosti unutar akademske sfere nedostaju usled nedostatka kontinuiteta u istraživanjima koje je delimično prouzrokovano odsustvom snažne podrške i važnosti razvijanja rodni studija: Univerzitet u Novom Sadu, jedini koji ima doktorske studije iz oblasti rodni studija, već pet godina nije bio u mogućnosti da objavi konkurs za buduće studentkinje i studente (Ćeriman, Fiket i Rac 2018).

Opstajanje rodni nejednakosti unutar akademije olakšano je nedostatkom preciznog, sistematičnog i usklađenog načina definisanja i sprovođenja pravnih odredbi referentnih za nauku i visoko obrazovanje, a koje se odnose na postizanje rodne ravnopravnosti. Pravni poredak prepoznaje ravnopravnost polova, dakle ne rodnu ravnopravnost, prvenstveno kroz malobrojne olakšice za majke, dok značajne dimenzije ravnopravnosti poput omogućavanja pristupa pozicijama odlučivanja i zaštite od seksualnog uznemiravanja i diskriminacije nisu sistematično i efikasno uključene u normativni okvir (Ćeriman, Fiket 2019). Odredbe koje se odnose na rodno osetljiv jezik, kurikulume i studijske programe, kao i na relevantnost uvođenja rodno osetljive

statistike – u potpunosti nedostaju. Uspostavljanje i efikasno sprovođenje sistemskog pristupa u bavljenju i razrešavanju navedenih problematika onemogućeno je još i nedostatkom organizovane ženske mobilizacije i solidarnosti unutar akademije (Delibašić, Pudar Draško i Fiket 2018).

Predlog rešenja

Na osnovu prethodno iznetih podataka možemo zaključiti da rodna neravnopravnost u značajnoj meri karakteriše akademski sistem, kao i da pristupanje izgradnji rodno odgovornog akademskog sistema zahteva sistemsku organizovanu akciju čiji bi prvi korak bio formiranje ženske akademske mreže. Ženska akademska mreža omogućila bi organizovano i sistemsko delanje koje bi dovelo do efikasnijeg bavljenja istaknutim problemima kroz sledeće korake:

a) Formiranje platforme na nivou univerziteta, čime bi se omogućila razmena znanja o rodnoj ravnopravnosti s posebnim fokusom na žene u akademiji. Platforma bi se specifično fokusirala na prikupljanje podataka (uključujući tu i rodno osetljive statistike, ali i usklađivanje i razvoj normativnog okvira), rezultata istraživanja i ostale stručne literature. Platforma bi omogućila akumulaciju i razmenu znanja u cilju postizanja kontinuiteta u istraživanjima i efikasnijem identifikovanju problema i odgovarajućih rešenja. U skladu s datim ciljem, mapirali bi se, razvijali i predlagali programi rodni studija na svim univerzitetima u Srbiji kroz nove master i doktorske programe i unapređenje postojećih kurikuluma i studijskih

grupa. Pored toga, platforma bi predvidela i organizovanje konferencija, diskusija i debata na šestomesečnom nivou gde bi akademske radnice i radnici sa svih univerziteta u Srbiji, zajedno sa akademskim radnicima i radnicima iz inostranstva mogli da razmenjuju rezultate istraživanja i razmatraju izazove sa kojima se susreću u svom radu.

b) Formiranje radne grupe unutar ženske akademske mreže koja bi se bavila uvođenjem i usklađivanjem pravnih normi usmerenih na postizanje rodne ravnopravnosti unutar akademije. Ova grupa bi radila u saradnji sa donosiocima političkih odluka na nivou pojedinačnih naučno-obrazovnih institucija, univerziteta ali i referentnih ministarstava. Pored toga što bi se bavila donošenjem pravilnika i etičkih kodeksa o seksualnom uznemiravanju i normi koje se odnose na olakšanja veza na za radni angažman majki, usklađenih kako sa EU okvirom tako i sa realnim specifičnim potrebama akademskih radnica u Srbiji, oblast delanja ove radne grupe protezala bi se na sve one probleme rodne ravnopravnosti unutar akademije koji bi bili identifikovani putem platforme.

v) Institucionalizacija besplatnog savetovališta za osoblje, kako akademsko tako i administrativno, angažovano na fakultetima, a u svrhu otklanjanja internalizovane stigme u okviru patrijahalno obojene kulture. Besplatno savetovalište bi pružalo psihološku i pravnu podršku akademskim radnicama

i radnicima i u slučajevima diskriminacije i seksualnog uznemiravanja.

g) Formiranje radne grupe unutar ženske akademske mreže koja bi u fokusu imala divulgaciju rezultata istraživanja iz oblasti rodne ravnopravnosti unutar akademije, kroz kontakt sa medijima i nevladinim sektorom, ali i sa Koordinacionim telom za rodnu ravnopravnost Vlade Republike Srbije, glavnom institucijom zaduženom za problematiku rodne ravnopravnosti u našem društvu.

Reference:

- Bačević, J, Blagojević J, Duhaček D, Džamonja-Ignjatović. (2010). *Analiza rodne dimenzije u visokoškolskom obrazovnom materijalu*. Beograd: Program Ujedinjenih nacija za razvoj, Sektor za inkluzivni razvoj.
- Blagojević Hjuson, M. (2012). *Žene i muškarci u Srbiji. Šta nam govore brojevi?* Beograd: UN Women.
- Delibašić, B, Pudar Draško, G, Fiket, I. (ur.) (2018). *Univerziteti između meritokratije i patrijarhata: žene i moć delanja*. Beograd: Univerzitet, Institut za filozofiju i društvenu teoriju.
- Manić, S, Joksimović Lj. i Zarić S. (2018). „Vertikalna segregacija u visokom obrazovanju – studija slučaja Republike Srbije“, *Ekonomski horizonti*, Januar–April 2018, God. 20, Sveska 1: 3–15.
- Ćeriman, J, Fiket, I, Rac, K. (ur.) (2018). *Žongliranje između patrijarhata i prekarijata: usklađivanje porodičnih i profesionalnih obaveza akademskih radnica*. Beograd: Univerzitet, Institut za filozofiju i društvenu teoriju : Centar za etiku, pravo i primenjenu filozofiju.
- Ćeriman, J, Fiket I. (2019). „Razumevanje koncepta rodne ravnopravnosti u normativnom okviru visokog obrazovanja u Srbiji“ U: D. Vujadinović i Z. Antonijević (ur.) *Rodna ravnopravnost u visokom obrazovanju: Koncepti, prakse i izazovi*. Novi Sad: Akademski knjiga, str. 101–120.
- Fiket I. (2018). „(I dalje) dupli teret na leđima (akademskih) radnica?“ U: Ćeriman, J, Fiket, I, Rac, K. (ur.) *Žongliranje između patrijarhata i prekarijata: usklađivanje porodičnih i profesionalnih obaveza akademskih radnica*. Beograd: Univerzitet, Institut za filozofiju i društvenu teoriju : Centar za etiku, pravo i primenjenu filozofiju, str. 25–44.
- Džamonja-Ignjatović, T, Popović G, Duhaček D. (2010). „Rodna osetljivost u akademskom prostoru – istraživanje stavova prema rodnoj ravnopravnosti na Univerzitetu u Beogradu“, *Godišnjak Fakulteta političkih nauka*, God. 4 (4): 455–477.

Kroz projekat „Uspostavljanje nacionalnog mehanizma za dijalog: povezivanje žena članica akademske zajednice u cilju snažnijeg uticaja na postizanje rodne ravnopravnosti“ razvijaće se platforma za pokretanje akcija zagovaranja za rodnu ravnopravnost i za razmenu znanja o unapređenju položaja žena, kako u akademskoj sferi, tako i u društvu uopšte. Projekat sprovode SeConS Grupa za razvojnu inicijativu i Institut za filozofiju i društvenu teoriju Univerziteta u Beogradu. Ceo projekat je podržan od strane Agencije Ujedinjenih nacija za rodnu ravnopravnost i osnaživanje žena u Srbiji (UN Women) u saradnji sa Koordinacionim telom za rodnu ravnopravnost u okviru projekta „Ključni koraci ka rodnoj ravnopravnosti“, koji finansira Evropska unija.

SeConS grupa za razvojnu inicijativu je nezavisna organizacija stručnjaka, osnovana sa ciljem da doprinese dugoročnom socio-ekonomskom razvoju i poboljšanju životnih uslova pojedinaca i društvenih grupa u Srbiji i regionu. Nastala je 2005. godine kao inicijativa grupe sociologa i sociološkinja koji su se godinama bavili pitanjima društvenog razvoja na univerzitetima i u organizacijama civilnog društva u zemlji i inostranstvu. SeConS danas okuplja interdisciplinarne eksperte i ekspertkinje, koji sprovode empirijska istraživanja, analiziraju politike i procese, izazove i specifične društvene i ekonomske kontekste, gradeći pouzdanu bazu za dalju izradu metodologija, preporuka i mera koje doprinose razvoju i implementaciji nacionalnih, regionalnih i lokalnih politika.

Kontakt podaci:
SeConS grupa za razvojnu inicijativu
+381 11 41 21 257
office@secons.net
www.secons.net

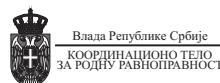
Institut za filozofiju i društvenu teoriju Univerziteta u Beogradu sistematski i dugoročno istražuje oblasti filozofije i socijalne teorije. Teoretičare, teoretičarke, istraživače i istraživačice ove naučne ustanove povezuje zajednički napor da u okvirima svojih specifičnih oblasti reflektuju temeljna znanja svojih disciplina ali, i da na interdisciplinarn način kontekstualizuju savremena naučna kretanja u Srbiji i svetu. Pored osnovne naučno-istraživačke delatnosti – organizovane u vidu projektnih ciklusa – Institut ima razvijenu izdavačku delatnost. Tekstovi u časopisu Filozofija i društvo, kao i knjige koje se objavljuju, prateći izdavačku i naučnu politiku Instituta, podležu peer-review procesu i recenziranju.

Kontakt podaci:
Institut za filozofiju i društvenu teoriju Univerziteta u Beogradu
Laboratorija za istraživanja roda (GenLab)
genlab@instifdt.bg.ac.rs

SeConS
grupa za razvojnu Inicijativu

Ključni koraci ka rodnoj ravnopravnosti

Ovaj tekst je nastao u okviru projekta “Ključni koraci ka rodnoj ravnopravnosti”, koji sprovodi Agencija Ujedinjenih nacija za rodnu ravnopravnost i osnaživanje žena (UN Women), uz finansijsku podršku Evropske unije. Stavovi u ovom tekstu pripadaju isključivo autorima i autorkama, i ne predstavljaju nužno stavove UN Women, Ujedinjenih nacija, ili bilo koje druge organizacije pod okriljem Ujedinjenih nacija.